

VIAFIER RETICA

Quest viaggiatur n'ha betg in problem per entrar autonomamain en il tren da la Viafier retica.

FOTO VIAFIER RETICA

Betg tut las staziuns accessiblas per persunas cun impediments

Fin la fin da quest onn stuessan esser, tenor la lescha federala davart l'egualitad, tut las staziuns e tut las fermativas accessiblas senza agid per persunas cun impediments.

Persunas cun impediments dovran vinavant agid en bleras staziuns da viafier en il Grischun. Tenor ina comunicaziun da la Viafier retica (VR) èn actualmain pir 48 da 104 staziuns transformadas uschia che persunas cun impediments las pon duvrar senza agid. La lescha federala davart l'egualitad da persunas cun impediments stuess atgnamain esser realisada la fin da quest onn.

Per viaggiaturas e viaggiaturs cun ina mobilitad restrenschiada signifitga quai ch'els ston s'annunziar ordavant tar staziuns senza barrieras per survegnir agid per entrar e sortir. Via l'urari online duai vegnir visibel tar tut las staziuns, sch'ellas pon vegnir utilisadas senza agid u co ch'els agids respectivamain las mesiras da cumpensaziun u da transiziun sa preschentan.

Ils motivs per il retard da la realisaziun

Tenor la Viafier retica datti dus motivs principals per il retard: bleras staziuns èn situadas en stortas u en pendenzas stippas. Ina midada en quels lieus na saja betg mo pli difficila, mabain era massivamain pli chara. Ultra da quai stoppia l'interpresa da trafic public modernisar e renovar l'infrastructura adina puspè. Ch'i vegnia perquai fatg blera lavur vi da la rait da binaris per pudair garantir il manaschi da viafier na po il dumber da plazzals però betg vegnir augmentà tenor giavisch.

Stadi actual

Da las 104 staziuns da la VR èn fin oz 48 dad ellas autonomas ed accessiblas per tuttas e tuts. Tar ulteriuras 18 staziuns èn planisadas mesiras transitoricas fin tar ina midada da construcziun. Per 38 staziuns na saja planisada nagina midada da construcziun perquai ch'ina tala na saja betg proporziunada. Là datti tenor la VR dentant mesiras da cumpensaziun. «Questas mesiras da transiziun e da substituziun consistan d'agid personal, d'ina soluziun da manaschi (p.ex. ina rampa) u d'in servetsch da shuttle», communitgescha la VR. (rtr/sda/fmr)

LA CIFRA DAL DI

194

kilograms palpieri

han Svizras e Svizras duvrà l'onn 2015 per persuna. Per congular: Il consum da palpieri per persuna en l'Europa dal Vest importa 158 kg. La media annuala mundiala importa 57 kg ed en l'Africa 8 kg. Quai scriva WWF sin sia pagina d'internet. (fmr/ri)

Daventa puspè dad aut, GiuRu!

Il davos temp è ella vegnida pli quieta: la Giuventetgna Rumantscha (GiuRu) n'ha betg pli uschè in'auta vusch sco durant ses buns temps. Il grond problem: en suprastanza èn occupads mo pli dus posts. La consequenza è che la Lia Rumantscha (LR) ha sistì ad interim la contribuziun finanziala da quest onn.

RTR/ANNETTA JANKA-ZINI/FMR

L'incumbensa da la Giuventetgna Rumantscha, curt GiuRu, è da promover contacts tranter la giuventetgna da las tschintg differentas regiuns idiomáticas e da la diaspora. Els ultims onns è la GiuRu stada preschenta cun differents projects, sco p.ex. cun lur renumads tatgaders «Nus discurren rumantsch» e «Per rumantsch?». Dapi in temp èsi vegnì pli quiet. Nagins novs projects ed ils chanals socials e la pagina d'internet n'èn betg pli uschè actuals. Il motiv: la suprastanza consista mo pli da duas persunas, numnadamain da la cassiera, *Leta Arpagaus*, e da l'assessor, *Manuel Sonder*. Tenor statuts stuessan esser almain tschintg persunas en la suprastanza.

A l'ultima radunanza generala da la Lia Rumantscha la fin d'october èn els dus vegnids puspè pli dad auts en furma d'ina charta averta. En questa charta han els infurmà davart lur situaziun e dumandà agid e sustegn. Quai n'è però betg stada l'emprima mesira dad els per occupar ils posts vacants, sco che Manuel Sonder declera. Gia avant dus onns era l'interess per acziuns da la GiuRu pli bass che auters onns: L'uniun ha actualmain circa 100 commembers. Ad in workshop organisà il 2021 en occasiun dal giubileum da 30 onns sajan stads preschents mo nov commembers. Tenor *Andreas Gabriel*, pledader da medias da la Lia Rumantscha dettia la discussiun davart l'avegnir da la GiuRu gia dapi in temp, problematic saja vegnì quest onn.

Nagina contribuziun finanziala da la Lia Rumantscha il 2023

I saja grev da dir tge ch'i duvrass per salvar l'uniun. L'intenziun da la charta averta saja da declerar la situaziun actuala. «Forsa ch'in u l'auter ha in input u in'idea che nus n'avain anc betg empruvà. E forsa ch'i dat ina discussiun ed uschia era reclama per chattar persunas», spera Manuel Sonder. En pli speran ils dus suprastants da la GiuRu che la Lia Rumantscha e las uniuns affiladas sustegnian els e la GiuRu, ch'è dal rest er in'uniun affilada da la Lia Rumantscha. Quel sustegn han els en mintga cas tenor *Andreas Gabriel*: «Nus pudain sustegnair il process e dar in agid finanziel ed organisatoric.»

El agiunta che la suprastanza da la Lia Rumantscha haja sistì ad interim la contribuziun finanziala da 20 000 francs per la GiuRu questa primavera: «L'uniun stuess accumplir tscherts criteris per survegnir sia contribuziun: ils posts da suprastanza stuessan pli u main esser occupads ed i sto esser garanti che l'uniun possia ademplir e far sias activitads. En quest connex hai dà quest onn dumondas, sche quai saja il cas.» *Andreas Gabriel* intuna che la contribuziun stettia anc a disposiziun fin la fin da l'onn per activitads da la GiuRu: «Sche la GiuRu duvrass daners p.ex. per in project da transformaziun, fissan quels raps anc qua.»

Il logo da la GiuRu è enconuscent en tut la Rumantschia.

FOTO MAD

In pau particular e betg usità saja quai bain da sistir ina contribuziun finanziala, ma *Andreas Gabriel* na sa betg, sche la Lia Rumantscha haja gia ina giada sistì ina contribuziun en ses passa 100 onns existenza. Sche tut funcziuna, lura na surveglia la Lia Rumantscha betg

suprastants». Tenor *Andreas Gabriel* na saja la sistida da la contribuziun betg in problem per la GiuRu, «per quai ch'ella fa per il mument n'ha l'uniun betg basegn da quels raps».

Ina Rumantschia senza la GiuRu?

Ils dus suprastants da la GiuRu emprovan cun tuttas forzas dad evitar che la GiuRu sa schlia. Tant *Leta Arpagaus* sco era *Manuel Sonder* din: «I fiss fitg donn, sche la GiuRu chalass d'exister.» Lur finamira è da pudair occupar ils posts vacants da la GiuRu a la proxima radunanza generala la primavera 2024. Er *Andreas Gabriel* accentuescha ch'i fiss donn, schi na dess betg pli la GiuRu: «Per tut il moviment rumantsch èsi ina gronda difficultad, sche la giuventetgna n'è betg pli preschenta cun in'uniun. Il moviment perdess ina da sias impurtantas fatschas, quella da la giuventetgna.» Ins stoppia percenter era mirar vinavant tge ch'èn eventualas novas furmas. Tge opziuns ch'i dettia per salvar la GiuRu stoppia però definir la grappa en mira pertutgada. Tenor *Roman Cathomas*, l'emprim president da la GiuRu, dovri en mintga cas anc l'uniun: «Ins sto mantegnair il rumantsch sin tut ils champs, cunzunt era tar la giuventetgna cun motivar e dar il plaschair e la luschezza vi da nossa lingua.»

In sguard en il passà

La GiuRu era vegnida fundada il 1991 en il rom d'ina scuntrada da la Lia Rumantscha a Laax. L'idea era la collavuraziun tranter las differentas regiuns rumantschas. *Roman Cathomas* raquinta da l'entschatta da l'uniun: «Plans concrets n'avevan nus betg. Nus avain pensà che l'idea tuna interessanta, guardain ina giada tge ch'i dat ordlonder.» Ins haja lura realisà differents projects sco p.ex. il cudesch da comic «Jo – 17 ed en speranza», brevs a la regenza u discussiuns politicas. Ins haja simplamain vulì far attent e sensibilisar per ils basegns da la giuventetgna.

Pertge na funcziuna quai betg pli ozendi? N'èn persunas giuvnas betg pli prontas da s'engaschar? Tenor *Andreas Gabriel* saja quai in trend general — betg mo tar persunas giuvnas — che persunas na sajan betg pli prontas da s'engaschar en in'uniun. Autras uniuns da giuventetgna en las regiuns rumantschas n'hajan dal reminent actualmain nagins problems da chattar persunas per lur suprastanzas. Ellas na stoppian era betg far gronds sforzs per motivar ils giuvenils da gidar e lavurar. La differenza cun la GiuRu saja ch'els giuvenils s'identifitgeschian pli fitg cun uniuns da lur regiun che cun in'uniun surregiunala. Igl è impurtant per la GiuRu ch'ella chatia spert novas persunas per sia suprastanza che gidan ils dus suprastants a daventar puspè pli dad auts ed a realisar projects. Sche quai reussiss anc il 2023, survegniss l'uniun tuttinanc sia contribuziun finanziala da la Lia Rumantscha, garantiescha *Andreas Gabriel*.

Questa curuna è plaina cun regurdanzas da projects passads da la GiuRu.

FOTO MAD